

DOI: 10.5281/zenodo.3387288

UDC Classification: 65.050.12

JEL Classification: M21, L 51, O13, Q18

IMPLEMENTATION OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF APPLICATION OF INDICATORS OF INSTITUTIONAL PROVISION OF AGRICULTURAL SECTOR

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИКАТОРІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Viktor A. Zamlynskyi, Doctor of Economics, Professor
Odesa National Polytechnic University, Odesa, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7642-2443

E-mail: zam.agrariy@gmail.com

Svitlana Oleksandrivna Kushnir, PhD in Economics, Associate Professor,
Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1410-1887

E-mail: SvetlanaAK@ukr.net

Received: 12.01.2019

Замлинський В.А., Кушнір С.О. Реалізація економічної безпеки України у контексті застосування індикаторів інституційного забезпечення аграрного сектору. Науково-методична стаття.

Серед важливих умов реалізації ефективної державної регуляторної політики щодо забезпечення економічної безпеки аграрного сектору особливої уваги потребує необхідність своєчасної ідентифікації найбільш суттєвих факторів загрози відновлення економічного зростання аграрного сектору. Ми пропонуємо розробити спеціальні індикатори економічної безпеки. Сукупність таких індикаторів відіграє важливу роль при визначенні рівня забезпечення економічної безпеки та дозволить вчасно реагувати на можливі загрози і ризики, а їх критерії є важливим інструментом державної політики під час проведення оцінки. Реалізацію поставленого завдання потрібно здійснити за допомогою застосування індикаторів інституційного забезпечення аграрного сектору, як важливого фактору вчасної і ефективної ідентифікації, діагностики та розробки комплексу заходів з мінімізації ризиків аграрного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, аграрний сектор, інструменти захисту економічних інтересів, індикатори, інноваційний розвиток, ризики, загрози, зростання, критерії економічної безпеки, індикаторний підхід

Zamlynskyi V.A., Kushnir S.O. Implementation of economic security of Ukraine in the context of application of indicators of institutional provision of agricultural sector. Scientific and methodical article.

Among the important conditions for the implementation of an effective state regulatory policy to ensure the economic security of the agricultural sector, special attention needs to be paid to the timely identification of the most significant threats to the restoration of the economic growth of the agrarian sector. We propose the develop special indicators of economic security. The set of such indicators plays an important role in determining the level of economic security and will allow timely responses to possible threats and risks, and their criteria are an important instrument of public policy during the assessment. The implementation of the task must be done through the use of indicators of institutional provision of the agrarian sector as an important factor in timely and effective identification, diagnosis and development of a set of measures to minimize the risks of the agrarian enterprise.

Keywords: economic security, agrarian sector, tools for protecting economic interests, indicators, innovation development, risks, threats, growth, economic security criteria, indicator approach

Незважаючи на вжиті заходи щодо поліпшення економічних умов функціонування підприємств і організацій АПК, не вдалося забезпечити стійке і динамічний розвиток аграрного сектору, що відповідає поставленому завданню прискорення темпів зростання економіки. Необхідно мати на увазі, що економічна безпека у всіх її проявах насамперед пов'язана з продовольчою безпекою. Частка продовольства у витратах населення займає майже 50%, а в групах, доходи яких нижче прожиткового мінімуму, його частка досягає 65%. Саме аграрний сектор є матеріальною основою як продовольчої, так і економічної безпеки.

Нами розглянуто питання визначення індикаторів економічної безпеки аграрного сектору України та встановлення їх порогових значень (критеріїв). Так як об'єктом дослідження забезпечення економічної безпеки аграрного сектору та на рівні країни є макроекономічний кругообіг витрат і доходів, товарів, послуг та ресурсів на основі різних форм власності, їх можливої диверсифікації та розвитку. Підставою для оцінки загроз і збитків від їх впливу є критерії економічної безпеки аграрного сектору, які можуть бути як кількісними так і якісними. У свою чергу, критерії виражаються показниками економічної безпеки аграрного сектору. Тому, сутність економічної безпеки аграрного сектору реалізується у системі її індикаторів.

Необхідно мати на увазі, що економічна безпека у всіх її проявах насамперед пов'язана з продовольчою безпекою. Частка продовольства у витратах населення займає майже 50%, а в групах, доходи яких нижче прожиткового мінімуму, його частка досягає 65%. Саме аграрний сектор є матеріальною основою як продовольчої, так і економічної безпеки. розвиток аграрного потенціалу, зміцнення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Перш за все визначимо, як індикатори та критерії економічної безпеки трактується в законодавстві України. У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України 29.10.2013 р. № 1277 не надається визначення індикаторів економічної безпеки. Тому звернемося до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економіки України 02.03.2007 р. № 60 (який втратив чинність на підставі Наказу Міністерства економічного розвитку та торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277). У цій методиці дається таке визначення: «індикатори економічної безпеки – це реальні статистичні показники розвитку економіки країни, які найбільш повно характеризують явища і тенденції в економічній сфері; критерії економічної безпеки – це реальні статистичні показники, за якими здійснюється оцінка стану економіки країни з точки зору забезпечення її сталого розвитку» [4].

Також зупинимось на більш вдалому формулюванні поняття «критерії економічної безпеки». У Законі України «Про продовольчу безпеку України» «індикатори продовольчої безпеки визначаються як кількісна та якісна характеристики стану, динаміки і перспектив фізичної та економічної доступності харчових продуктів для всіх соціальних і демографічних груп населення, рівня та структури їх споживання, якості та безпеки продовольства, стійкості та ступеня незалежності внутрішнього продовольчого ринку, рівня розвитку аграрного сектору та пов'язаних з ним галузей економіки, а також ефективності використання аграрного природно-ресурсного потенціалу; критерії продовольчої безпеки – граничні значення індикатора, що є межею, за якою продовольча ситуація у країні вважається небезпечною» [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Тобто, оцінка економічної безпеки аграрного сектору може проводитися на підставі вищенаведених критеріїв. Критерії економічної безпеки вимагають вибору відповідних індикаторів економічної безпеки аграрного сектору, які характеризують еволюцію відтворення ринку, рівень його кількісних і якісних параметрів у статистиці. Для економічної безпеки аграрного сектору важливу роль відіграють не самі показники, а їх порогові значення, тобто граничні величини, недотримання яких перешкоджає звичайному ходу розвитку різних елементів відтворення, спричиняючи формуванню негативних, руйнівних тенденцій в економічній безпеці.

Метою статті є вивчення сутності та застосування індикаторів інституційного забезпечення аграрного сектору, як складової посилення продовольчої безпеки та зменшення

впливу деструктивних чинників на пріоритетний розвиток аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Індикатори, на основі яких встановлено порогові значення, формують систему показників економічної безпеки аграрного сектору. Найвищий рівень безпеки досягається за умови, коли весь комплекс показників перебуває у допустимих межах своїх граничних значень. Усі залежності між показниками безпеки та їх граничними значеннями потрібно розглядати в динаміці, виявляючи їх стійкі закономірності.

Ідентифікація загроз для економічної безпеки аграрного сектору і прогнозування їх наслідків здійснюються за допомогою моніторингу (систематичного порівняння дійсного стану економіки з бажаним) показників економіки. Безпосередній відбір індикаторів для моніторингу вимагає спеціального опрацювання.

Для точного визначення стану аграрного сектору, виявлення і усунення небезпечних тенденцій необхідно є комплексна оцінка граничних значень усіх індикаторів, що, у свою чергу, вимагає додаткового поглибленого дослідження на основі класичних і некласичних залежностей економічних параметрів [3].

Виходячи із вищевикладеного нами обґрунтовані етапи визначення рівня економічної безпеки аграрного сектору, на основі якого і будується моніторинг, та який може бути представлений на рис. 1. Акцентуємо увагу на окремих сутнісних особливостях кожного з представлених етапів.

До основних вимог, які ставляться до системи індикаторів забезпечення економічної безпеки аграрного сектору варто віднести:

- взаємозв'язок із загальною системою аналізу та показниками, які використовуються на макроекономічному та галузевому рівнях;
- індикатори економічної безпеки аграрного сектору повинні бути сумісними також із системою обліку, вітчизняної статистики та прогнозування, які діють в Україні;
- індикатори економічної безпеки аграрного сектору повинні відповідати переліку основних загроз;
- перелік індикаторів має бути мінімальним, легко доступним та передбачати просте їх представлення;
- результати аналізу повинні передбачати просту і наочну перевірку;
- такі індикатори мають допускати можливість здійснювати регулярний моніторинг і прогнозування факторів, які впливають на рівень загроз економічній безпеці аграрного сектору.

Під час оцінки рівня економічної безпеки аграрного сектору, як і при оцінці рівня безпеки всієї країни, основна складність полягатиме у виборі індикаторів економічної безпеки та їх значень. У сучасних умовах серед усього

різноманіття індикативних систем на особливу увагу заслуговують три основних підходи до вибору індикаторів економічної безпеки аграрного сектору:

- макроекономічні показники, які дістали назву «соціально-економічні індикатори»;
- відносні показники, як правило, агреговані (це питомі ваги, коефіцієнти тощо);
- показники небезпеки, порівняння яких з фактичними параметрами дозволяє своєчасно визначити перевищення граничних значень і звернути на них особливу увагу.

Аналіз представлених методичних підходів до формування індикативних систем підтверджує, що

на практиці ніхто не використовує розширену систему індикаторів. Тому, крім аналізу відповідних індикаторів, вибраних для оцінки економічної безпеки аграрного сектору, варто запропонувати саму методику їх вибору.

Світовий досвід [1] дозволяє обґрунтовано підійти до вибору двох основних підходів щодо використання груп індикаторів для оцінки економічної безпеки аграрного сектору в Україні:

- економічні індикатори, які зазвичай характеризують економічну ситуацію в країні;
- додаткові економічні індикатори, які відображають рух відповідної загальноекономічної активності.

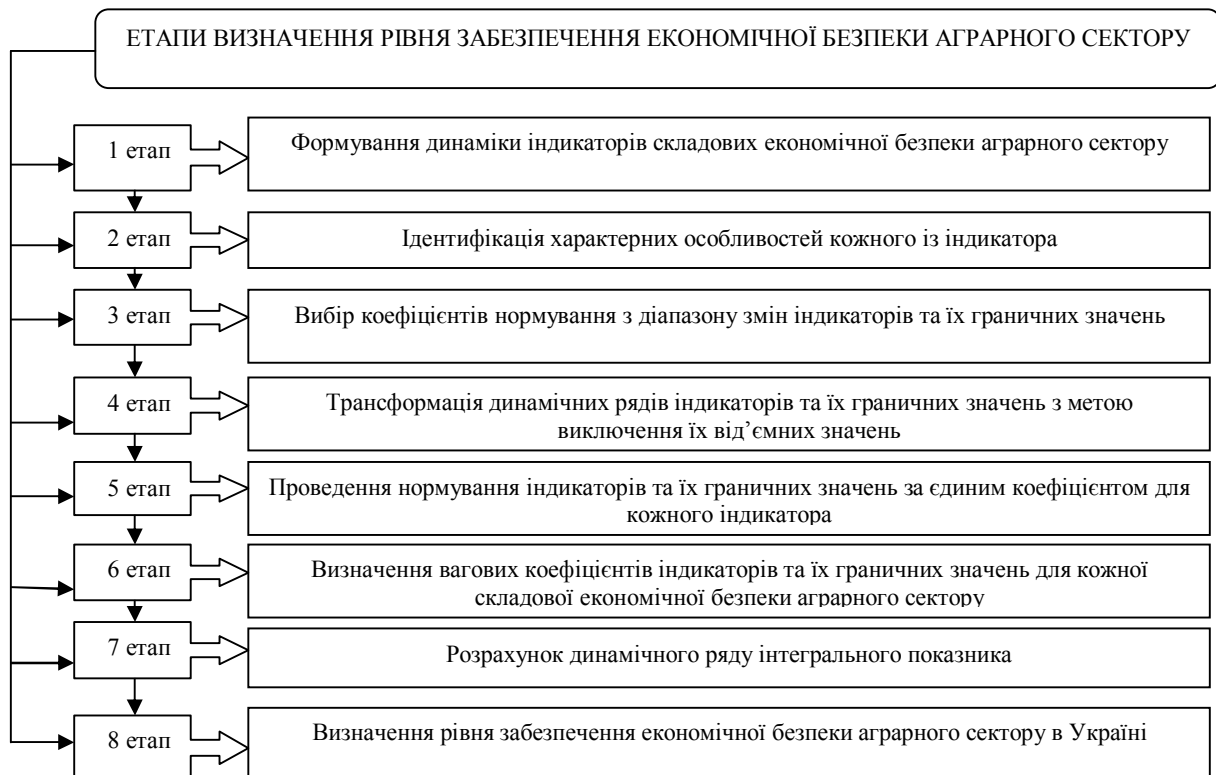

Рис. 1. Етапи визначення рівня економічної безпеки аграрного сектору

Джерело: власна розробка авторів

Варто зауважити, що, незважаючи на відсутність у нормативних актах індикаторів економічної безпеки аграрного сектору, є розроблені індикатори продовольчої безпеки, які частково характеризують також економічну безпеку аграрного сектору і вже представлені у нормативно-правових актах України. Також, у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України встановлено одинадцять основних індикаторів стану продовольчої безпеки України, а також визначено їх критерії. Тим часом, у Законі України «Про продовольчу безпеку України» встановлено критерії лише трьох з восьми індикаторів.

У Законі України «Про продовольчу безпеку України» [2] наведено перелік з восьми індикаторів продовольчої безпеки, показники яких

представляють відсутність або наявність загрози для продовольчої безпеки України (зокрема, на основі критеріїв цих індикаторів як граничних показників). У свою чергу в ст. 12 цього ж Закону критерії продовольчої безпеки визначено лише по трьох із восьми її індикаторів. Однак «саме критерії індикаторів продовольчої безпеки формують оціночну систему становища продовольчої безпеки України».

Порівнюючи існуючі індикатори та їх порогові значення, передбачені в законодавчих документах, варто підкреслити, що лише один з них (а саме, індикатор рівня споживання населенням харчових продуктів, який визначається добовою енергетичною цінністю раціону людини) включено до цих двох переліків, практично із ідентичним формулюванням.

Тобто, у Законі передбачено індикатор рівня споживання населенням харчових продуктів, який визначається фактичним споживанням окремих їх видів у розрахунку на душу населення та добовою енергетичною цінністю раціону людини і фактичне значення якого сягає 3000 ккал на добу. У свою чергу, за згаданою методикою, добова калорійність харчування людини становить 2250 ккал. Отже, різниця у показниках – 750 ккал (або 25%).

Варто також зауважити, що встановлені у Методиці критерії споживання кожного з продуктів харчування продовольчого кошика, а також добової енергетичної цінності раціону кожної людини відповідають рекомендованим нормам споживання. У свою чергу методика чітко визначає формулу обчислення індикаторів. Отже, основні категорії продовольчої безпеки в методиці та законі не співпадають, що свідчить про її недосконалість.

Крім того, два індикатори (рівень запасів зернових культур на кінець періоду і частка продажу імпортованих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств), які містяться у методиці, не включені до Закону «Про продовольчу безпеку України». Тим часом, перелік індикаторів закону розширено за рахунок таких показників:

- економічна доступність харчових продуктів;
- фізична доступність харчових продуктів;
- стійкість продовольчого ринку;
- безпечність і якість харчових продуктів;
- рівень розвитку аграрного сектору;
- природно-ресурсний потенціал і ефективність його використання.

Отже, було зміщено акцент з індивідуального забезпечення продовольчої безпеки (тобто забезпечення кожної людини) на загальне (тобто забезпечення наявності необхідного ресурсу як такого). У свою чергу Закон «Про продовольчу безпеку України» не встановлює критеріїв усіх індикаторів і не містить необхідних норм, чим фактично підтверджує незастосовуваність і декларативність закріплення таких додаткових індикаторів.

Відповідно до даного закону, центральне місце у сукупності індикаторів продовольчої безпеки, а отже – при визначенні загрози для продовольчої безпеки України, займає індикатор рівня незалежності продовольчого ринку як такий, що визначається:

- часткою імпортованих харчових продуктів у загальній структурі їх реалізації;
- рівнем самозабезпеченості основними видами продовольства;
- обсягом державних запасів продовольства;
- балансом зовнішньої торгівлі продовольчими товарами.

Також, цей індикатор є ключовим для експортно-імпоротної діяльності України, адже саме його критерій, як виняток, є підставою для запровадження законних експортно-імпортованих

обмежень або інших обмежень для забезпечення продовольчої безпеки держави без порушення її міжнародно-правових зобов'язань.

Індикатор рівня незалежності продовольчого ринку є комплексним, адже він, по-перше, включає показники за основними видами продовольства та, по-друге, структурно має чотири незалежні складові.

Отже, щоб визначити індикатор рівня незалежності ринку продовольчого зерна, варто, насамперед, розрахувати показники:

- незалежності продовольчого ринку зерна (частки імпорту);
- рівня самозабезпеченості зерном (достатності запасів зерна);
- обсягу державних запасів зерна;
- балансу зовнішньої торгівлі зерном.

Серед пропонованих індикаторів продовольчої безпеки практично немає тих, які б характеризували рівень забезпечення економічної безпеки аграрного сектору. Однак, у Законі України «Про продовольчу безпеку України» вказано, що «рівень розвитку аграрного сектору визначається за допомогою оцінки обсягу виробництва окремих видів продовольства, урожайності основних видів сільськогосподарських культур, продуктивності худоби і птиці, частки господарств населення у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції, рентабельності виробництва основних видів продовольства; фінансових результатів підприємств сільського та рибного господарства, харчової промисловості і з перероблення сільськогосподарських продуктів, а також обсягу інвестицій в аграрний сектор, у тому числі іноземних, рівня державної підтримки аграрних товаровиробників» [5]. Це чи не єдина з відомих на законодавчому рівні нам вказівка до переліку індикаторів визначення економічної безпеки аграрного сектору в Україні. Однак вважаємо некоректним включати рівень інноваційного розвитку аграрного сектору до показників продовольчої безпеки.

Виходячи із вищевикладеного, нами запропоновано досліджувати економічну безпеку аграрного сектору ґрунтуючись на аналізі трьох груп індикаторів, а саме: ефективності державної політики; раціональності аграрного виробництва; організаційно-інституційні індикатори. Сформуємо перелік індикаторів до кожної визначеної групи та їх значення для нормування рівня економічної безпеки аграрного сектору в Україні (табл. 1).

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору в Україні визначено вагові коефіцієнти, шляхом експертного оцінювання. Опитування в якому взяли участь 30 експертів, здійснювалось у формі стандартизованого інтерв'ю і передбачало відповіді на поставлені запитання у формалізованому вигляді (оцінка за

десятибальною шкалою). Отримана в результаті опитування інформація дозволила під час подальшого аналізу використовувати середні експертні оцінки, які характеризували важливість кожного індикатора для узагальнення об'єктів і структур або впливових взаємозв'язаних факторів

у складних системах. Використовуючи запропоновану нами у другому розділі формулу, розраховуємо вагові коефіцієнти для кожного субіндексу. Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору представлено в табл. 2-3.

Таблиця 1. Перелік індикаторів та їх значення для нормування рівня економічної безпеки аграрного сектору в Україні

N з/п	Найменування індикаторів (одиниці виміру)	Значення індикаторів									
		X-Лкрит	X-Лнебезп	X-Лнездв	X-Лздв	X-Лопт	X-Ропт	X-Рздв	X-Рнездв	X-Рнебезп	X-Ркрит
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Індикатори ефективності державної політики забезпечення економічної безпеки аграрного сектору										
1.1	Сукупна підтримка сільського господарства (частка у % ВВП)	0,8	1,6	2,4	3,2	4					
1.2	Підтримка виробників (%)	7	14	21	28	35					
1.3	Номінальний коефіцієнт захисту виробника (%)	0,3	0,6	1	1,3	1,6					
1.4	Номінальний коефіцієнт підтримки виробника (%)	0,3	0,6	1	1,3	1,6					
1.5	Номінальний коефіцієнт захисту споживачів (%)	0,3	0,6	0,9	1,2	1,5					
1.6	Номінальний коефіцієнт підтримки споживачів (%)	0,3	0,6	0,9	1,2	1,5					
2	Індикатори раціональності аграрного виробництва										
2.1	Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу(кг)										
	Зернові культури	360	720	1080	1440	1800					
	Цукрові буряки	140	280	420	560	700					
	Соняшник	80	160	240	320	400					
	Картопля	160	320	480	640	800					
	Овочі	80	160	240	320	400					
2.2	Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу (кг)										
	М'ясо (забійною вагою)	30	60	90	120	150					
	Молоко	100	200	300	400	500					
	Яйця (шт.)	100	200	300	400	500					
2.3	Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц з 1 га площі збирання										
	Зернові та зернобобові культури	10	20	30	40	50	60	70	80	100	150
	Цукрові буряки (фабричні)	130	260	390	520	650	700	800	900	1000	1100
	Соняшник	8	16	24	32	40	50	70	90	100	110
	Картопля	90	180	270	360	450	560	760	960	1020	1530
	Овочі	90	180	270	360	450	550	750	950	1000	1500
	Плоди та ягоди	60	120	180	240	300	360	500	630	670	1000
2.4	Продуктивність тварин										
	Середній річний надій молока від однієї корови (кг)	3000	4500	5000	5500	6000					
	Середня річна несучість курей-несучок (шт.)	200	240	270	300	330					
3	Організаційно-інституційні індикатори										
3.1	Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту (раз)	0,5	1	2	3	4	5	5,5	6	6,5	7
3.2	Рівень спрацювання основних засобів у сільському господарстві (%)	5	10	15	20	30	40	50	60	70	80
3.3	Фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства										
3.3.1	Рівень рентабельності продукції рослинництва (%)	5	10	20	30	40	50	60	70	80	90
3.3.2	Рівень рентабельності продукції тваринництва (%)	5	10	15	20	30	35	40	50	55	60

Джерело: власна розробка авторів

Примітка: L (ліва частина) – для індикаторів, які є стимуляторами (нормування відбувається за критеріями лівої частини);

R (права частина) – для індикаторів, які є де стимуляторами (нормування відбувається за критеріями правої частини).

Таблиця 2. Вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів та інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору

№	Найменування індикаторів (одиниця виміру)	Значення вагових коефіцієнтів	
1	Індикатори ефективності державної політики		
	Сукупна підтримка сільського господарства (частка у % ВВП)	0,07547	
	Підтримка виробників (%)	0,08491	
	Номінальний коефіцієнт захисту виробника (%)	0,06604	
	Номінальний коефіцієнт підтримки виробника (%)	0,07547	
	Номінальний коефіцієнт захисту споживачів (%)	0,02830	
	Номінальний коефіцієнт підтримки споживачів (%)	0,01887	
	2	Індикатори раціональності аграрного виробництва	
Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу (кг)			
Зернові культури		0,02830	
Цукрові буряки		0,01887	
Соняшник		0,01887	
Картопля		0,00943	
Овочі		0,00943	
Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу (кг)			
М'ясо (забійною вагою)		0,03774	
Молоко		0,04717	
Яйця (шт.)		0,02830	
Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц з 1 га площі збирання			
Зернові та зернобобові культури		0,02830	
Цукрові буряки (фабричні)		0,01887	
Соняшник		0,01887	
Картопля		0,00943	
Овочі		0,00943	
Продуктивність тварин			
Середній річний надій молока від однієї корови (кг)		0,02830	
Середня річна несучість курей-несучок (шт.)		0,00943	
3		Організаційно-інституційні індикатори	
		Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту (раз)	0,09434
		Ступінь спрацювання основних засобів у сільському господарстві (%)	0,06604
		Рівень рентабельності продукції рослинництва (%)	0,08491
		Рівень рентабельності продукції тваринництва (%)	0,08491

Джерело: власна розробка авторів

Таблиця 3. Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору в Україні

№	Субіндекси економічної безпеки аграрного сектору	Значення вагових коефіцієнтів
1	Індикатори ефективності державної політики	0,34906
2	Індикатори раціональності сільськогосподарського аграрного виробництва	0,32075
3	Організаційно-інституційні індикатори	0,33019

Джерело: власна розробка авторів

Розрахуємо індикатори стану економічної безпеки аграрного сектору користуючись визначеним переліком індикаторів для нормування її показників та їх значеннями (табл. 4).

Використовуючи розрахунки індикаторів стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні в 2010-2017 рр. і вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів та інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору розраховано інтегральний індикатор (рис. 2). Розрахунок інтегрального індикатора здійснюється за методикою представленою у другому розділі дисертаційної роботи.

Так, у 2012-2013 рр. рівень економічної безпеки аграрного сектору знаходилась в зоні

небезпечного рівня, у 2014-2017 рр. інтегральний індикатор підтверджує висновок про небезпечний стан забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні. Продовження висхідної тенденції у стані економічної безпеки аграрного сектору призвело до того, що у 2017 р. вона наблизилася до зони незадовільного стану безпеки (від 60 до 80%). Проте, аналізуючи показники стану економічної безпеки аграрного сектору в Україні, зазначимо, що, незважаючи на певне зростання, за підсумками 2017 р., інтегральний показник його стану продовжує знаходитись у зоні небезпечного стану (55,7% від оптимального значення).

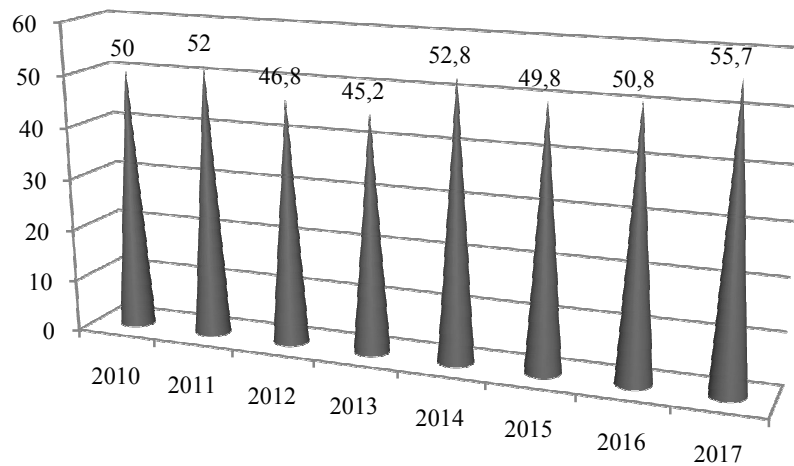

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні

Джерело: власна розробка авторів

За даними 2017 р., незначне підвищення інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору в Україні є наслідком переважання позитивних тенденцій над негативними серед складових економічної безпеки вітчизняного аграрного сектору. Так індикатори ефективності державної політики, індикатори раціональності аграрного виробництва та організаційно-інституційні індикатори продемонстрували зростання. Зазначимо: основними чинниками, які стримують інноваційний розвиток аграрного сектору в Україні, залишаються висока зношеність основних засобів (у 2017 р. – 41,4%), висока матеріало- та енергозатратність виробництва, низький рівень конкурентоспроможності аграрної продукції, яка виробляється на матеріально та фізично зношених та застарілих основних засобах.

Здійснено прогнозування зміни інтегрального показника стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні, застосовуючи лінію тренда (рис. 3).

Відповідно до рис. 3, показники зміни інтегрального показника стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні протягом 2010-2017 рр. мають спадну тенденцію. Розрахуємо зміну сукупної підтримки аграрного виробництва України на 2018-2022 рр.

$$Y_{2018} = 0,6012 \cdot x + 47682 = 53,6940;$$

$$Y_{2019} = 0,6012 \cdot x + 47682 = 54,2952;$$

$$Y_{2020} = 0,6012 \cdot x + 47682 = 54,8964;$$

$$Y_{2021} = 0,6012 \cdot x + 47682 = 55,4976;$$

$$Y_{2022} = 0,6012 \cdot x + 47682 = 56,0988.$$

Прогнозовані показники дали підстави стверджувати про висхідну тенденцію зміни інтегрального показника стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні. Отже, у процесі дослідження запропоновано власну систему показників для визначення стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні. Апробація методичного підходу до розрахунку інтегрального показника підтвердила можливість її використання для аналізу економічної безпеки аграрного сектору в Україні.

Таблиця 4. Індикатори стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору України

1	Індикатори (одиниці виміру)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Індикатори ефективності державної політики								
1.1	Сукупна підтримка сільського господарства (частка у % ВВП)	0,975	0,9	0,275	0,245	0,5	0,475	0,001	0,185
1.2	Підтримка виробників (%)	0,312	0,317	0,092	0,087	0,411	0,191	0,001	0,038
1.3	Номінальний коефіцієнт захисту виробника (%)	0,647	0,640	0,580	0,585	0,627	0,606	0,606	0,613
1.4	Номінальний коефіцієнт підтримки виробника (%)	0,700	0,700	0,620	0,673	0,633	0,633	0,613	0,627
1.5	Номінальний коефіцієнт захисту споживачів (%)	0,733	0,713	0,627	0,620	0,693	0,613	0,000	0,640
1.6	Номінальний коефіцієнт підтримки споживачів (%)	0,733	0,660	0,647	0,733	0,707	0,620	0,627	0,653

Продовження таблиці 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	Індикатори раціональності аграрного виробництва								
2.1	Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу (кг)								
	Зернові культури	0,448	0,407	0,315	0,640	0,555	0,476	0,690	0,763
	Цукрові буряки	0,469	0,684	0,521	0,414	0,313	0,486	0,414	0,577
	Соняшник	0,260	0,285	0,225	0,353	0,345	0,370	0,475	0,660
	Картопля	0,516	0,520	0,514	0,529	0,534	0,510	0,664	0,638
	Овочі	0,388	0,430	0,368	0,430	0,453	0,443	0,538	0,550
2.2	Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу (кг)								
	М'ясо (забіною вагою)	0,227	0,247	0,273	0,273	0,280	0,300	0,313	0,497
	Молоко	0,582	0,568	0,528	0,508	0,504	0,590	0,586	0,600
	Яйця (шт.)	0,554	0,608	0,604	0,646	0,690	0,744	0,818	0,838
2.3	Урожайність основних культур (ц з 1 га площі збирання)								
	Зернові та зернобобові культури	0,520	0,482	0,436	0,692	0,596	0,538	0,740	0,624
	Цукрові буряки (фабричні)	0,382	0,438	0,453	0,548	0,484	0,430	0,558	0,632
	Соняшник	0,320	0,340	0,305	0,383	0,380	0,375	0,460	0,413
	Картопля	0,285	0,296	0,292	0,308	0,310	0,294	0,373	0,358
	Овочі	0,349	0,381	0,338	0,386	0,406	0,386	0,433	0,442
	Плоди та ягоди	0,212	0,150	0,206	0,215	0,236	0,261	0,283	0,300
2.4	Продуктивність тварин								
	Середній річний надій молока від однієї корови (кг)	0,265	0,287	0,289	0,306	0,340	0,344	0,356	0,381
	Середня річна несучість курей-несучок (шт.)	0,627	0,607	0,633	0,653	0,667	0,673	0,707	0,753
3	Організаційно-інституційні індикатори								
3.1	Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту (раз)	0,520	0,598	0,504	0,536	0,586	0,44	0,604	0,676
3.2	Ступінь спрацювання основних засобів у сільському господарстві (%)	0,644	0,964	0,924	0,914	1,000	0,816	0,824	0,828
3.3	Фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства								
3.3.2	Рівень рентабельності продукції рослинництва (%)	0,316	0,426	1,000	0,492	0,538	0,734	1,000	0,846
3.3.3	Рівень рентабельності продукції тваринництва (%)	0,200	0,001	0,001	0,001	0,220	0,232	0,460	0,486

Джерело: власна розробка авторів

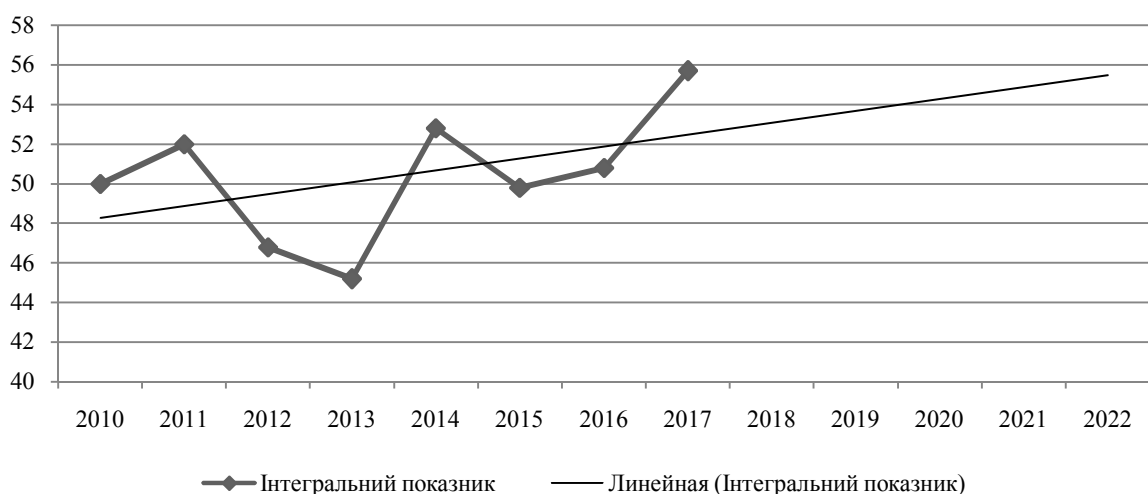

Рис. 3 Лінійний тренд зміни інтегрального показника стану забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні

Джерело: власна розробка авторів

Також пропонуємо, до Закону України «Про пропозиції щодо індикаторів продовольчої безпеки України» включити такі безпеки України:

- закріпити визначений перелік індикаторів забезпечення економічної безпеки аграрного сектору, які б корелювали з існуючими;
- визначити конкретні формули розрахунку таких індикаторів;
- встановити критерії кожного з таких індикаторів.

Також Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [4] варто доповнити індикаторами рівня забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в Україні. Для цього доцільно внести відповідні зміни до Наказу Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277, яким затверджено Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України.

Висновки

Серед важливих умов реалізації ефективної державної політики забезпечення економічної безпеки аграрного сектору є своєчасна ідентифікація факторів і умов як загроз для аграрного сектору та перешкод його інноваційного розвитку. У свою чергу варто враховувати таку важливу характеристику таких загроз, як не постійність і не тривалість інтенсивності їх впливу на соціально-економічну систему. Для економічної безпеки аграрного сектору важливу роль відіграють не тільки самі

показники, а їх порогові значення, тобто граничні величини, недотримання яких перешкоджає звичайному процесу розвитку різних елементів відтворення, спричиняючи формування негативних, руйнівних тенденцій в економічній безпеці.

Запропоновано досліджувати економічну безпеку аграрного сектору ґрунтуючись на аналізі трьох груп індикаторів, а саме: ефективності державної політики; раціональності аграрного виробництва; організаційно-інституційні індикатори. Сформовано перелік індикаторів до кожної визначеної групи та їх значення для нормування рівня економічної безпеки аграрного сектору в Україні. Визначені рекомендації щодо удосконалення Закону України «Про продовольчу безпеку України» та Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України шляхом включення до них таких пропозицій щодо індикаторів продовольчої безпеки України: закріпити визначений перелік індикаторів забезпечення економічної безпеки аграрного сектору, які б корелювали з існуючими; визначити конкретні формули розрахунку таких індикаторів; встановити критерії кожного з таких індикаторів. Вищенаведені пропозиції дозволять зменшити зовнішні загрози і ризики, підтримати економічні інтереси учасників та забезпечити пріоритетний та безпечний розвиток аграрної галузі.

Abstract

Particular attention needs to be given to the timely identification of the most significant factors as a possible threat to the restoration of the economic growth of the agricultural sector and the obstacles to its innovative development. Necessary action is to study the characteristics of such threats, as not the constancy and not the duration of the intensity of their impact on the socio-economic system. This means that this or that factor can significantly affect the economy of the agrarian sector, showing a different level of danger in different periods. That is why it is necessary to develop special indicators and criteria of economic security and their optimal values. The set of such indicators plays an important role in determining the level of economic security and will allow timely responses to possible threats and risks, and their criteria are an important instrument of public policy during the assessment. Food safety is a priority task of the economic community of the country; therefore, it is necessary to eliminate the influence of destructive factors of the modern business environment as much as possible. By carrying out scientific research, we propose the implementation of the task to be accomplished through the use of indicators of institutional provision of the agrarian sector as an important factor in timely and effective identification, diagnosis and development of a set of measures to minimize the risks of an agrarian enterprise. It is proposed to study the economic security of the agrarian sector based on the analysis of three groups of indicators, namely: the effectiveness of state policy; rationality of agrarian production; organizational and institutional indicators. The list of indicators for each defined group and their significance for the standardization of the level of economic security of the agrarian sector in Ukraine have been formed. The recommendations for improving the Law of Ukraine "On Food Safety of Ukraine" and the Guidelines for calculating the level of economic security of Ukraine by including them in the following proposals regarding food safety indicators of Ukraine are set: to establish a definite list of indicators for securing the economic security of the agrarian sector, which would correlate with existing ones; define specific formulas for calculating such indicators; establish the criteria for each of these indicators. The above proposals will reduce the external threats and risks, support the economic interests of the participants and ensure the priority and safe development of the agrarian sector.

Список літератури:

1. Журавков В.В. Продовольча безпека в надзвичайних ситуаціях: історичний досвід та концептуальні підходи до її забезпечення в Україні / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К.: Видавництво УАЗТ, 2002. – 96 с.

2. Заблоцький А., Стосовно пропозицій до проекту Закону України «Про продовольчу безпеку України» / А. Заблоцький М. Бек. – Режим доступу: http://agroconf.org/sites/default/files/vp01_uga_ltr_prodbezpeka_u_final.pdf.
3. Мунтян В.І. Проблеми національної безпеки в процесах державотворення: [монографія] / К.: вид-во «КВІЦ», 2005. 756 с.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 // – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=449309-29102013-0.htm>.
5. Про продовольчу безпеку України: Закон України від 22.12.2011 р. № 4227-VI // – Режим доступу: <http://res.in.ua/zakon-ukrayini--pro-prodovolechu-bezpeku-ukrayini.html>.
6. Філіппова С.В. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: [моногр.] / С.В. Філіппова, Л.О. Волощук, С.О. Черкасова / під заг. ред. С.В. Філіппової – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 196 с.

References:

1. Zhuravkov, V.V. (2002). Food safety in emergencies: historical experience and conceptual approaches to its provision in Ukraine. K.: UazZ Publishing House [in Ukrainian].
2. Zablotsky, A., On proposals to the draft Law of Ukraine "On Food Safety of Ukraine". Retried from: http://agroconf.org/sites/default/files/vp01_uga_ltr_prodbezpeka_u_final.pdf [in Ukrainian].
3. Muntian, V.I. (2005). Problems of national security in the processes of state-building. K.: View of "KVIT" [in Ukrainian].
4. On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine dated October 29, 2013 No. 1277. Retried from: <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=449309-29102013-0.htm> [in Ukrainian].
5. On Food Safety of Ukraine: Law of Ukraine dated December 22, 2011 No. 4227- VI. Retried from: <http://res.in.ua/zakon-ukrayini--pro-prodovolechu-bezpeku-ukrayini.html> [in Ukrainian].
6. Filippova, S.V., Voloshchuk, L.A., Cherkasova, S.O. (2015). Economic security of enterprises of the real sector of economy in the conditions of cost-oriented management. Odessa: FOP Bondarenko M.O. [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Замлинський В. А. Реалізація економічної безпеки України у контексті застосування індикаторів інституційного забезпечення аграрного сектору / В. А. Замлинський, С. О. Кушнір // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал.* – 2019. – № 1 (41). – С. 25-34. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2019/No1/25.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.3387288.

Reference a Journal Article:

Zamlynskyi V. A. Implementation of economic security of Ukraine in the context of application of indicators of institutional provision of agricultural sector / V. A. Zamlynskyi, S. O. Kushnir // *Economics: time realities. Scientific journal.* – 2019. – № 1 (41). – P. 25-34. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2019/No1/25.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.3387288.

